

מנהלים שיח על אודות מרכיבים מרכזיים באקלים הבית-ספרי יחסים, גבולות ומה שביניהם

רציונל

תהליך למידה משמעותי מתחיל בחיבור לידע הקיים אצל הלומד. הידע הקיים עשוי לבוא לידי ביטוי מילולי ו/או חזותי. הידע הראשוני המוצג על ידי הלומד משמש בסיס לניהול שיח על מנת לברר מהן הבנותיו ותפיסותיו בנושא ולאפשר לו לאמתן ולעמתן אל מול מידע במקורות אחרים.

מטרות

- ניהול שיח סביב קשרים אפשריים בין המושגים "מערכת יחסים" ו"גבולות".
- חשיבה מחודשת אודות הקשר בין מערכת היחסים שבין מורים לתלמידים לבין הצבת גבולות ברורים.

שיח על ידע
ותפיסות קיימות

מודל ההפעלה

שימוש באטבי משרד לייצוג השקפות ודעות לגבי המושגים "מערכת יחסים" ו"גבולות" ואימותן אל מול קטעי מידע.

מהלך הפעילות

בקבוצות

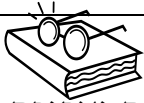
קבוצה א' - כל משתתף מקבל 5 אטבים ומתבקש לחלקם ל-2 קבוצות באופן שיבטא עד כמה הגבולות בבית-הספר ברורים/לא ברורים בעיני הצוות החינוכי.
מכל קבוצת אטבים תיצור הקבוצה שרשרת, כך שתתקבלנה שתי שרשראות.
קבוצה ב' – כל משתתף מקבל 5 אטבים ומתבקש לחלקם ל-2 קבוצות באופן שיבטא עד כמה הגבולות בבית-הספר ברורים/לא ברורים בעיני התלמידים.
מכל קבוצת אטבים תיצור הקבוצה שרשרת, כך שתתקבלנה שתי שרשראות.
במרכז החדר יוצבו 4 קופסאות ("ברור"/"לא ברור" - בעיני תלמידים וכן "ברור"/"לא ברור" - בעיני מורים) אליהן יכניסו המשתתפים את השרשראות שלהם.

במליאה

א. דיון על אודות הפערים בין 4 השרשראות: כיצד תפיסת נושא הגבולות יכולה להשפיע על מערכת היחסים בין תלמידים למורים? ב. איסוף הדברים ורשימתם על הלוח.

בשלוש - הרחבת בסיס הידע באמצעות מקורות מידע

כל שלישיה מקבלת את אחד הקטעים שלהלן ומתייחסת למשימות שבסופו.

קטע מספר 1 – גבולות ויחסים מזווית הראיה של הרב אבינר

חינוך מהו? לעורר את החשק ואת ההזדהות, לחזק הרצון, להפנים. זו עבודה קשה וארוכה. לא די לתכנת ילד-עושה-טוב אלא צריך להפוך אותו לאדם טוב בעצם מהותו. ודאי שאדם טוב עושה טוב, אך ייתכן אדם שאינו טוב ובכל זאת עושה טוב - עקב לחצים, הפחדות ואיומי עונשים. הוא אינו מסכים בעומק אישיותו ואפילו שונא את הדרך שבה הוא נאלץ לילך, לכן יש חשש שביום מן הימים הכל יתמוטט, כאשר יחדלו אותם לחצים. "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כ"ב, ו'). אם החינוך תואם את דרכו הפנימית הוא נכס נצחי...

נזכור שהילד שרוי בעולם קשה, עולם של מבוגרים, שבו אין הוא מצליח תמיד להשתלב, וכן קשיים חברתיים עם חברים, מורים שכנים, קרובי משפחה וקשיים עם עצמו. זהו עולם רצוף התמודדויות ובעיות. הוא זקוק לבני ברית, לכמה אנשים שאתם ירגיש טוב ובטוח, אנשים המעניקים לו ביטחון עזרה ושמחה...

הילד צריך אדם שהוא יכול לתת בו אמון מלא, וממנו יקבל חום ואהבה. ואלו הם הוריו וגם מחנכיו הקרובים...

ודאי שאין להרשות לילד הפקרות. ודאי שיש לקבוע לו גבולות, אבל לא בעזרת מכות ועונשים. גם את הכפייה יש לתחום בגבולות מסוימים, ובעיקר יש ללוותה במאמץ להביא איזו מידה של הסכמה פנימית, כדי שלא תהיה ממש נגד הרצון... "לא מפני שאיני נותן בך אמון אלא אדרבה, מפני שאני נותן בך אמון, אני קובע לך גבולות"...

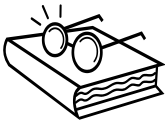
בספר הזוהר כתוב שהמחנך האמיתי אינו מי שנותן הוראות לזולת אלא מי שבעצמו עושה, ומתוך כך מקווה שאחרים ילכו במסילתו...

מאת: הרב שלמה אבינר

מתוך: אתר לדעת www.ateret.org.il/shiur/maamar/pin63a.doc

א. זהו את המסר המרכזי ובחנו את עמדתכם.

ב. התכוננו להצגת המסר בצורה יצירתית.

קטע 2 - גבולות ויחסים מזווית הראיה של המחנך קורצ'אק

לדעתו של קורצ'אק, נקודת המוצא לחינוך הנה הכרת הילד. הוא סבור כי הרבה דמעות אפשר היה לחסוך, אילו הכירו המבוגרים את הילד, הרבה כישלונות אפשר היה למנוע, לולא הפריד בין שני העולמות ערפל של אי-הבנה...

"הגדולים סבורים, שהם מכירים אותנו יפה יפה. מה יש בילד, שאפשר ויהיה בו עניין? ימיו עודם מעטים, הבנתו מעטה" (עמוד 102 בספרו: "איך לאהוב ילד")

כמה מוטעות הן רבות מהשקפותיהם של המבוגרים על הילדים. כמה שונים היו פני הדברים, אילו הכירו המבוגרים את נפש הילד...

וביחס למסגרת החינוכית בה שוהה הילד, לדעתו העקרונות החינוכיים חייבים להיות ברורים; קווי-הפעולה צריכים להיות מוגדרים בבהירות וצורות הארגון חייבות להיות קבועות. אישיותו של המחנך היא המעצבת את המסגרת, היא המשפיעה והמשמשת דוגמה... המחנך חייב לדעת את מטרתו ולברר לעצמו את שיטתו, אבל עליו לקבוע מסגרת וחוקים המחייבים את החניך, וגם אותו עצמו. מסגרת חינוכית חזקה ומבוססת ויודעת להתקיים בכוח המבנה שלה ויסודותיה - היא תעמוד במבחן...

אין לרדוף אחר סמכות המחנך, אך תמיד יש לחשוב עליה ולהיזהר שלא תיפגע. מי שרודף אחרי הסמכות, הסמכות בורחת ממנו. הילדים יכירו את המחנך לפי סגולותיו, ויכבדו אותו כפי שהוא באמת בעיניהם...

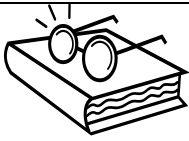
מאת: שבח עדן

מתוך: אתר דעת - הנריק גולדשמיט – על אודות יאנוש קורצ'אק האדם, המחנך, הסופר

<http://www.daat.ac.il/daat/chinuch/korchak-2.htm>

א. זהו את המסר המרכזי ובחנו את עמדתכם.

ב. התכוננו להצגת המסר בצורה יצירתית.

קטע 3 - גבולות ויחסים מזווית הראיה של מורה מצטיין

בראיון שנערך עם איתן סטולר, שנבחר במשאל בין תלמידים שנערך על-ידי עיתון "העיר", למורה הטוב ביותר בתל-אביב הוא מדגיש: "מורה חייב לשים גבולות"...

כשנשאל מה "סוד הקסם בעיני התלמידים?" ענה: "אני מורה צעיר, אבל שמרן וקפדן. בעידן של המתירנות והליברליות, שבו הילד לא מוצא את דרכו, אני כמורה מדריך ומכוון אותו ומקפיד בקלה כבחמורה בענייני משמעת, ובסופו של דבר הילדים דווקא מעריכים את זה, כי יש להם מסגרת".

לשאלה "אז למה הלכת להיות מורה?" הוא עונה: "אני מורה משום שאני אוהב אדם, אוהב ללמד ולחנך, אני נהנה מהאינטראקציה היומיומית שיש לי עם בני נוער. בגדול, אני מרגיש שאפשר להזיז דברים, בתנאי שאתה מורה חזק מנטלית, העומד על שלך במסכת העשייה, ולא נותן לילדים ולמערכת שיכופפו אותך עקרונית" ... "כשאני מגיע לכיתה הילדים אצלי עומדים כל אחד ליד כיסאו, ומחכים לאות שהם יכולים לשבת. זה כאילו לא מקובל, אבל כך, תוך 20 שניות, השיעור מתחיל. התלמידים קוראים לי 'המורה' ולא בשמי הפרטי. בהתחלה הם מרימים גבה, אבל אחר כך מבינים שיש דיסטנס והמורה איננו חבר".

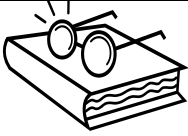
"אני מאוד קשוח עם הילדים, אני לא מוותר, אבל מצד שני יודעים שאני אכפתי ונותן את הנשמה ומוכן לעזור להם גם בהפסקות וגם בחופשות, על חשבון זמני הפנוי, ולכן הם בסופו של דבר מעריכים את זה".

מאת: אורה רענן

בתוך: האתר של האוניברסיטה הפתוחה <http://www.openu.ac.il/Adcan/adcan37/adcan-46.html>

א. זהו את המסר המרכזי ובחנו את עמדתכם.

ב. התכוננו להצגת המסר בצורה יצירתית.

קטע 4 - גבולות ויחסים מזווית הראיה של הילד ניר

מה אומר לנו הילד? אתם אומרים שאי אפשר לשים לי גבולות, ואני אומר: אתם לא יודעים לשים לי גבולות! לא יודעים להגיד לי "לא".

אני דווקא רוצה גבולות. זה טוב בשבילי ובטוח לי. אני אוהב להיות מנומס, מאופק, מתחשב, מסודר. אני מרגיש רע כשאני חי ללא סדר וללא גבול. אני מבולבל וכל העולם מבולגן לי ואני לא מצליח להסתדר עם חוקים ועם חברים כי לא לימדו אותי איך להסתגל אליהם.

אני רק צריך שתנצחו ותשליטו משמעת לטובתי ולטובתכם. ואתם יודעים איזה משמעת אני צריך? כזאת שגם בתוך ה"לא" יש "כן". אל תגזימו ואל תצמצמו אותי לתוך כלוב עם חוקים והגבלות, אלא רק במידה שאוכל לפתח רצונות משלי, להרגיש שגם אני משפיע על החוקים האלה. תנו לנצח אתכם לפעמים.

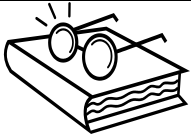
מה לא לעשות כדי להשיג משמעת? לא לצעוק, לא לקלל, לא להכות, לא לאיים, לא להעליב, לא להעניש. מה כן לעשות כדי להשיג משמעת? להיות רגועים, הגיוניים, שקולים. להוריד את כמות התסכולים והכעס, להוריד את כל הציפיות הלא הגיוניות. החליטו מראש מה תהיה התגובה שלכם אם לא אציית.

מאת: חלי ברק, בספרה "תקשיבו לי רגע!"

מתוך: הורים ומשפחה קהילת הורים – ynet

א. זהו את המסר המרכזי ובחנו את עמדתכם.

ב. התכוננו להצגת המסר בצורה יצירתית.

קטע 5 - גבולות ויחסים מזווית הראיה של החינוך הדמוקרטי

נניח שאקח קבוצת אנשים אל גג בניין גבוה ללא מעקה. יהיו שם מחשבים, פינות יצירה, שולחנות עבודה ועוד אפשרויות פעילות רבות. ואז אומר להם שהם חופשיים לפעול כרצונם. האם הם ינצלו את החופש, את האפשרות ליצור? - כנראה שלא. מן הסתם הם יצטופפו במרכז הגג ויתמקדו בעובדה שאין מעקה. מדי פעם חלק מהם יתקרבו אל הקצה כדי לראות את הגובה ולאמוד את אפשרות הנפילה. עכשיו, בואו נחשוב על אותם אנשים על אותו גג, אך הפעם עם מעקה בטוח ויציב. דווקא אז, הם לא יקדישו למעקה כל מחשבה אלא ינועו בחופשיות על הגג ויפעלו כרצונם. הגבולות, שמרבים כל-כך לדון בהם ולדאוג לקיומם, הם כמו אותו מעקה. בהעדרם, אין אפשרות לפעול. אך כאשר הם קיימים, ברורים ומוסכמים, שוב אין צורך לחשוב עליהם או לייחס להם חשיבות...

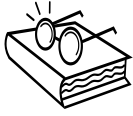
טענתי העיקרית היא שחייבים להיות גבולות ברורים בביה"ס. אך אסור לטעות - גבולות הם הבסיס, אך לא המטרה. כלומר, כל עוד הם לא קיימים, הם מהווים את העיסוק המרכזי של ביה"ס (לרוב בגלל בעיות משמעת ומערכות יחסים לא נעימות בין כל מרכיבי קהילת ביה"ס). ברגע שהגבולות מוגדרים וברורים, עליהם לרדת מסדר היום הבית ספרי ולפנות מקום לנושאים אחרים הנוגעים בהתפתחותם של התלמידים.

מאת: המכון לחינוך דמוקרטי

מתוך: <http://www.democratic.co.il/Israel/DataRepository/Boundaries.shtml>

א. זהו את המסר המרכזי ובחנו את עמדתכם.

ב. התכוננו להצגת המסר בצורה יצירתית.

קטע 6 – גבולות ויחסים מזווית הראיה של מנחת הורים באדלר

הדרך שבה לומד הילד חוקים וגבולות מעצבת את ההיגיון שלו ואת התייחסותו למציאות...

חוקיות וסדר הם דפוסים קבועים החוזרים ונשנים והקביעות שבהם הופכת את העולם לברור ומובן ומאפשרת לילד לגדול, לתפקד, וללמוד בבטחה.

לילדים יש צורך פסיכולוגי שנגביל אותם. כך עוזרים להם לדעת מה צפוי. מערכת חוקים יעילה עוזרת לשייכות בטוחה. ילד זקוק לגבולות באותה מידה שהוא זקוק לאהבה. ילד ללא גבולות הוא ילד עם חסך, ילד שלא יודע למצוא את מקומו בחברה...

...יש הבדל בין חוק לאיסור. חוק צריך להיות הגיוני ובעל הסבר. לאיסור הרבה פעמים אין הסבר הגיוני. חוקים עוזרים ליצירת אווירה טובה יותר, במידה ואכן הוסברו כיאות. ההסבר עוזר לשתף פעולה ולא לעבור על חוקים ולכן זה תורם לאווירה נינוחה יותר.

דרך שמירת החוק לומדים הילדים להתאמן בהכרת גבולות, לבחור ולשאת בתוצאות, להתחשב בזולת, את משמעות החופש, שיתוף פעולה, שוויון ערך, להשתלב בחברה. החוקים עוזרים לילדים להיכנס למסלול חיים המעניק ביטחון עצמי. מערכת חוקים יעילה עוזרת ליצירת סדר חברתי שבו כולם יכולים לחיות. זה לא נגד אף אחד אלא בעד. לשם המחשה ניתן להשוות זאת לרמזור שעושה סדר בכביש. הרמזור מאפשר, למעשה, לכל אחד להרגיש בטוח. הוא שומר עלינו.

מאת: **ציפי גלזר - מנחת קבוצות הורים מטעם מכון אדלר**
מתוך: http://www.iwomen.co.il/show_article.asp?article_id=84068,msn=no

א. זהו את המסר המרכזי ובחנו את עמדתכם.

ב. התכווננו להצגת המסר בצורה יצירתית.

במליאה

דיווח על אודות המסרים המרכזיים שזוהו בקטעי המידע:

קשרים אפשריים בין יחסים, גבולות ומה שביניהם - בעקבות קטעי מידע

קטע 1 – הרב אבינר- במערכת היחסים יש ביטחון, עזרה ואמון הדדי (השותפים הנם – בני ברית) תוך חינוך לשמירה על גבולות מוסכמים המתחשבים בפנימיות הילד וברצונו (לא מתוך כפייה, חנוך לנער על-פי דרכו).

קטע 2 – קורצ'אק- במהותה מערכת היחסים מוגדרת וברורה הנובעת מהכרת הצרכים של הילד. יש כבוד הדדי תוך דוגמא אישית של המחנך ושמירה על הגבולות. הגבולות מוסכמים, ברורים, כלל מערכתיים וקבועים.

קטע 3 – מורה מצטיין- איתן סטולר- במערכת היחסים חשוב לשמור על דיסטנס, משמעת. הערכת התלמידים את המורה נובעת מנתינה גם מעבר לשעות העבודה תוך שמירה על גבולות ברורים (אפילו מעט שמרניים). תלמידים מעריכים זאת ובחרו בו למורה מצטיין.

קטע 4 – הילד ניר- בערכת היחסים יש צורך בגבולות, הם יוצרים עבור הילד מערכת יחסים רגועה, בטוחה, מסודרת וצפויה. הגבולות יוצרים סדר וביטחון, הילד מבקש שהמבוגרים יידעו גם כיצד להציב את הגבולות בדרך מכבדת וגם ידעו כיצד להגמיש את הגבולות (שיהיה גם "כן" בתוך ה"לא").

קטע 5 – החינוך הדמוקרטי- במערכת היחסים יש חשיבות לגבולות, בלעדיהם יש מתחים, חוסר נעימות ועיסוק בבעיות משמעת. גבולות ברורים של כלל המערכת מפנים את הזמן לקידום מטרות חינוכיות, חברתיות ולימודיות.

קטע 6 – ציפי גלזר – מנחת הורים באדלר- מערכת יחסים טובה מבוססת על קיומם של חוקים שהוסברו כראוי ויצרו אוירה טובה. הסבר החוקים תורם לשיתוף פעולה ולהתחשבות באחר. מערכת חוקים יעילה יוצרת סדר חברתי (כמו רמזור).

לסיכום

לאילו מהאמירות/רעיונות שהועלו המסרים שזיהיתם מתייחסים? מדוע?

פיתוח וכתובה: שמש זהבה – מנהלת המחלקה לחינוך לחיים בחברה באגף לחינוך יסודי

וצוות המחלקה: בלבין שושי, סגל טובה, צאירי אורית, רביב נעמי

הנכם מוזמנים לעיין בחומרים נוספים, להפיץ אותן וליישם את הרעיונות.

טלפון: 5603283/4-02 פקס: 5604043-02 דוא"ל: yesodi@education.gov.il